

*аспірант, Саєнко Д. М.,**Одеська державна академія будівництва і архітектури,**orcid.org/0000-0002-8120-3381**Науковий керівник: д. арх., проф. Ковальський Л. М.*

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ДИТЯЧИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В 1971-1991 РР. ТА У СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Анотація: у статті розглянуто особливості архітектурного проектування дитячих дошкільних закладів на території України в радянський період історії нашої держави. Основний акцент зроблено на період 1971-1991 рр., який являється заключним етапом розбудови містобудівної мережі закладів дошкільної освіти в радянській Україні, а також на сьогоденній стан. До характерних ознак архітектури дитячих дошкільних закладів періоду 1971-1991 рр. можна віднести: типові проектування, окремо розташовані, переважно двоповерхові будівлі з огороженою власною територією, відсутність масового розповсюдження проектів вбудовано-прибудованого типу.

Ключові слова: дитячі дошкільні заклади, вбудовано-прибудований тип, дитячий садок, заклади освіти, архітектура.

В попередньому дослідженні були виявлені шість основних етапів формування закладів дитячої дошкільної освіти в радянські часи української державності: перший (1918-1922 рр.), другий (1923-1940 рр.), третій (1941-1950 рр.), четвертий (1951-1960 рр.), п'ятий (1961-1970 рр.), шостий (1971-1991 рр.) та сьомий (1992-т.ч.) періоди [1]. В межах даної статті розглядається завершальний (радянський) шостий період та стан сьогодення. Перший період характеризується використанням пристосованих будівель під розміщення дошкільних дитячих закладів малої місткості переважно вбудованого типу. На другому етапі була розроблена методологія проектування дитячих закладів, з'явилися нормативні документи, розповсюдженими залишалися рішення вбудовано-прибудованих дитячих дошкільних закладів до житлових і громадських будівель. У третьому періоді (післявоєнному) розміщення ДДЗ відбувалося в практично будь-якій будівлі, найчастіше поєднаній з будівлями шкіл, районних адміністрацій, громадськими будівлями, столовими підприємств тощо, з'явилися двоповерхові ДДЗ. На четвертому етапі будівництво та проектування ДДЗ отримало масовий характер, в зв'язку з розширенням міського середовища за рахунок вільних територій приміських зон, необхідність у вбудованих або прибудованих ДДЗ до існуючих будівель значно зменшалася,

почалося активне проектування і будівництво окремих будівель ДДЗ. П'ятий період характеризується зростанням кількості дитячих садків і ясел в порівнянні з попередніми періодами. У зв'язку з початком активного впровадження типового багатопверхового житлового будівництва, відбулася стандартизація типових проектів ДДЗ для нових територій житлових масивів [2].

Характеристика *шостого періоду (1971-1991 рр.)* спирається на розвиток і подальше збільшення загальних обсягів житлового будівництва, які обумовили поліпшення якості будівництва, підвищення кількості експериментальних архітектурно-будівельних проектів з впровадженням ДДЗ вбудовано-прибудованого типу в великих містах України. Завдяки цим пошуковим розробкам вбудовано-прибудовані дитячі дошкільні заклади отримали збільшений склад і площу основних і допоміжних приміщень. Чисельні наукові опрацювання ЦНИИЭП довели доцільність масового будівництва ДДЗ вбудовано-прибудованого типу як умовах Москви, так і для застосування в інших великих містах колишнього СРСР. В свою чергу КиївЗНДІЕП розробив рекомендації щодо архітектурно-планувальної структури ДДЗ вбудовано-прибудованого типу, які були успішно апробовані і впроваджені в м. Київ [3].

В 1971-1991 рр. структурні і художньо-естетичні зміни розвивалися під впливом нових конструктивних рішень, будівельних матеріалів, напрямків стильового розвитку. Аналіз структурного ряду композиційних елементів дозволив встановити наступні тенденції формування:

- будівля ДДЗ отримала значення композиційного центру в структурі житлової забудови;
- планувальна структура основного об'єму будівлі утворювалась шляхом організації громадського центру з розвиненим складом приміщень спортивно-оздоровчого призначення (басейн, медичні приміщення, зимовий сад). Прикладом слугує проект ясел-саду на 320 місць в м. Набережні Челни, виконаний архітекторами Кайдановою Н. А., Конюшковою Л. А., Шароновим Ю. А.), в якому авторами була запропонована планувальна структура універсального групового осередку. Іншим прикладом слугує проект експериментальної будівлі ясел-саду на 280 місць, виконаний архітекторами Смоленською Р. М., Бакстом П. М.);
- використання сходів, як функціонального елементу будівлі з активним їх використанням в дитячих іграх;
- розробка експлуатованих покрівель для проведення оздоровчих процедур [4].

В відділах ЦНИИЭП і КиївЗНДІЕП, які займалися проектуванням навчальних будівель, в 1979-му році був розроблений експериментальний проект трансформованого закладу вбудовано-прибудованого типу на 14 груп, з підвищеною місткістю до 350 місць, розрахований для будівництва в нових

містах і у великих житлових масивах. Протягом перших років від початку заселення житлового району пропонувалось використовувати цю будівлю як ДДЗ вбудовано-прибудованого типу, а потім як початкову школу. Після ліквідації дефіциту місць для дітей обох вікових груп пропонувалось використовувати будівлю для організації режиму повного або продовженого дня школярів, розширення складу навчальних та інших приміщень загальноосвітньої школи тощо. Необхідно відмітити, що авторами проекту було передбачено проектування подібного трансформованого ДДЗ на суміжній ділянці з загальноосвітньою школою. В цей же час відбулася спроба вдосконалення конструктивних рішень будівель ДДЗ вбудовано-прибудованого типу, а саме: розробка серії проектів на основі конструкцій 1-090 та інших нетрадиційних конструкцій і матеріалів [5].

Зазначені проекти ДДЗ вбудовано-прибудованого типу, виконані на основі легких металевих конструкцій, вважалися експериментальними і перспективними. Подібні конструктивні рішення спочатку призначалися для будівництва в умовах стислих термінів активного і масового освоєння житлових районів України. Нажаль, не дивлячись на значні переваги при використанні легких конструкцій (збірно-розбірних, з можливістю подальшої трансформації), які відкривали широкі можливості отримання гнучкого планування і зовнішньої трансформації, подібні експериментальні пропозиції в проектах будівель ДДЗ вбудовано-прибудованого типу залишились нереалізованими [3].

Починаючи з розпаду СРСР по наш час, можна виділити триваючий *сьомий період (1991 р.-т.ч.)*. В Україні 1990-ті роки характеризуються кризою в політичній, економічній та фінансовій, демографічній, соціальній, освітній та ін. сферах, що, безумовно, негативно позначилося на всьому архітектурно-будівельному секторі. В цей час намітилися тенденції на індивідуалізацію та комерціалізацію житлової забудови, які в синтезі з продовженням зростання великих міст України, ускладнили проектування ДДЗ окремо-розташованого типу [6, 7].

Таким чином, за останні роки, в умовах зростання висотної та ущільненої забудови міста, спостерігається зниження вільних міських територій, що в першу чергу пов'язано зі збільшенням темпів житлового будівництва. У радянські часи при проектуванні житлової забудови враховувалася нормативна кількість дитячих садків, розроблялись концепції створення нових житлових масивів, але не було передбачено проблеми подальшого ущільнення забудови. Також існує проблема, що за останні 20 років, коли відбувся демографічний спад населення, особливо його дитячого відсотку, багато дитячих дошкільних закладів було зачинено, перепрофільовано, а ті що залишились функціонувати – потребують термінового капітального ремонту або реконструкції.

Отже, сучасний етап розвитку і проектування дитячих дошкільних закладів в Україні характеризується загальною тенденцією індивідуального підходу,

пов'язаного з визначенням динаміки попиту на місця в закладах дитячої освіти та врахуванням отриманих прогнозних рішень при організації системи ДДЗ вбудовано-прибудованого типу. Останнім часом намітилася тенденція якісного стрибка в проектуванні, будівництві, організації та експлуатації навчально-виховних будівель, зокрема дошкільної освіти, що в свою чергу пов'язано з необхідністю диференціації типів ДДЗ по місткості, розташуванню і архітектурно-планувальній організації зі створенням різноманітних типів будівель в залежності від щільності населення і конкретних містобудівних умов. Нажаль, існуюча сьогодні в Україні мережа ДДЗ недостатньо реагує на змінюваність соціальних, демографічних вимог населення нашої держави, а також реформаційних перетворень в сфері освіти. Слід наголосити, що одним з провідних чинників, що визначають принципи побудови мережі ДДЗ вбудовано-прибудованого типу виступає демографічний фактор [8].

Підводячи підсумок проведеному аналізу досвіду типового проектування та експериментального будівництва дитячих дошкільних закладів в Україні, можна визначити, що питання сучасного проектування і будівництва ДДЗ вбудовано-прибудованого типу залишається актуальним. Подальшими перспективними шляхами з впровадження в архітектурне проектування дитячих дошкільних закладів вбудовано-прибудованого типу можна вважати: спрямованість на укрупнення висотних житлових будівель (або їх груп) і організацію на їх перших двох поверхах дитячих садків, з можливістю їх гнучкості в трансформації у залежності від змінюваних потреб мешканців, кількості і віку дітей; включення ДДЗ вбудовано-прибудованого типу в систему багатофункціональних навчально-виховних комплексів, які мають можливість трансформуватися та адаптуватися в залежності від демографічної ситуації та інших факторів, які суттєво впливають на функціонування дитячих закладів освіти [9].

Список літератури

1. Ковальська Г. Л. Архітектурне проектування навчальних закладів: навч. посіб. / Київ. нац. ун-т буд. і арх. Київ: КНУБА, 2010. 148 с.
2. Ковальська Г. Л. Особливості проектування та будівництва вбудовано-прибудованих дошкільних навчальних закладів. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2015. № 40. С. 378–383.
3. Ковальский Л. Н. Архитектура учебно-воспитательных зданий. Киев: Будивельник, 1988. 162 с.
4. Дідик В. В., Павлів А. П. Планування міст: підручник. Львів: Нац. унів. «Львівська політехніка», 2006. 412 с.
5. Єжов В.И. Архитектура общественных зданий и комплексов. Київ: ВИСТКА, 2006. 380 с.

6. Асеев Ю. С., Вечерський В. В., Годованок О. М. Історія української архітектури. Київ: Техніка, 2003. 472 с.
7. Ключніченко Є. Є. Соціально-економічні основи планування та забудови міст. Київ: Укрархбудінформ, 1999. 348 с.
8. Криворучко Ю., Криворучко О., Петришин Г. Культурно-освітньо-мистецькі кластери у містобудівній тканині та середовищі міста. *Досвід та перспективи розвитку міст України*. 2013. № 24. С. 33-46.
9. Мадзигон В. Н. Продуктивная педагогика. Политехнические основы соединения обучения с производительным трудом: монографія. Київ: АПН України. 2004. 324 с.

Аннотація: в статті розглянуті особливості архітектурного проектування дитячих дошкільних установ на території України в радянський період. Основний акцент зроблено на період 1971-1991 рр., який є заключительним етапом розвитку градостроительної мережі установ дошкільного освіти в радянській Україні, а також розглянуто сучасний стан. До характерних ознак архітектури дитячих дошкільних установ періоду 1971-1991 рр. можна віднести: типовий дизайн; окремі стоячі, переважно двоповерхові будівлі з огороженою власною територією; відсутність масового розповсюдження проектів вбудованого-прибудованого типу.

Ключевые слова: дитячі дошкільні установи, вбудовано-прибудований тип, дитячий сад, навчальні заклади, архітектура.

Annotation: the article discusses the features of the architectural design of preschool institutions in Ukraine during the Soviet period. The main focus is on the period 1971-1991, which is the final stage of development of the urban planning network of preschool education institutions in Soviet Ukraine, and also considered the current state. To the characteristic features of the architecture of preschool institutions of the period 1971-1991 can be attributed to: typical design; freestanding, mostly two-story buildings with a fenced own territory; the lack of mass distribution of projects built-in type.

Key words: preschool institutions, built-in and attached type, kindergarten, educational institutions, architecture.